

Razgovor s Rogerom Zetterom

Profesor Roger Zetter direktor je Centra za izbjegličke studije (Refugee Studies Centre) pri sveučilištu Oxford od 2006. godine. Studirao je na sveučilištima Cambridge, Nottingham i Sussex, gdje je 1987. godine stekao doktorat na temu etiketiranja izbjeglica i pristupa etiketi. Njegov je doktorski rad u nešto izmijenjenom obliku objavljen u časopisu Journal of Refugee Studies 1991. godine, te je postao jednim od najcitiranijih radova iz područja izbjegličkih studija. U njegovom radu naglasak je na istraživanju institucionalne i policy dimenzije prisilnih migracija, utjecaja humanitarne pomoći na izbjeglice i tražitelje azila, politike zbrinjavanja i udomljavanja izbjeglica, te iskustvo trajnog egzila, repatriacije i postkonfliktne rekonstrukcije. Među značajnijim radovima koje je objavio su članci Labeling Refugees: Forming and Transforming a Bureaucratic Identity, From Refuge to Asylum: Housing as an Instrument of Social Exclusion for Refugees and Asylum Seekers in the UK (s M. Pearlom), More Labels, Fewer Refugees: Making and Remaking the Refugee Label in an Era of Globalisation.

LEVIJATAN: *Najprije Vam zahvaljujem što ste pristali na razgovor za naš časopis. Prijedimo na pitanja. Prvo pitanje koje bih Vam želio postaviti, vezano je uz vaš Refugee Studies Centre¹. RSC je poznat kao prva specijalizirana akademska institucija, koja je primijenila multidisciplinarni pristup na specifično područje istraživanja prisilnih migracija. Možete li nam reći nešto o razvoju i temeljima RSC-a, te kako je uopće došlo do toga da je osnovan kao specifičan institut za ovo istraživačko područje u sklopu Sveučilišta Oxford?*

Roger Zetter: Moramo se vratiti više od 25 godina unazad, u razdoblje prije osnutka RSC-a i prije pojave ideje kao samostalnog područja migracijskih studija na nekoliko svjetskih sveučilišta. Tu se mogu prepoznati dvije ključne točke.

Prva, koja je zajednička mnogim specijalističkim centrima, ne samo na području izbjegličkih studija već na svim akademskim područjima u nastanku i disciplinama koje se razvijaju ili ponovno vrednuju, jest element slučajnog otkrića. Slučajna podudarnost više faktora – ikonske osobe Barbare Harrell-Bond, studijskog vremena koje je odabrala provesti u Queen Elizabeth Houseu ovdje na Oxfordu u ranim 80-ima, njenog terenskog rada u Sudanu gdje je tada postojala značajna izbjeglička kriza, te konačno, činjenice da je ona sama bila antropolog i uvela spomenutu disciplinu u izučavanje načina na koji se zajednice nose s brzom nametnutom promjenom i utjecajem vanjskih čimbenika - svi su se ovi faktori igrom slučaja poklopili u jednom trenutku. Zanimljivo je primijetiti, u slučaju da se to nije dogodilo, danas RSC ne bi ni postojao, a razvoj područja migracijskih studija vjerojatno ne bi krenuo smjerom kojim se kreće već 25 godina. Dakle, tu svakako postoji element slučajnog otkrića. Ishod svega ovoga bila je njena knjiga, *Imposing Aid*, koja je postavila prvi veliki izazov tadašnjoj praksi humanitarnih intervencija u velikim izbjegličkim krizama, te istodobno poslužila kao smjernica, ukazujući kako učenost i istraživanje mogu rezultirati razumijevanjem uzroka i posljedica socijalnog fenomena prisilnih migracija. To je, dakle, jedan faktor.

Mislim da je kao drugu točku, koliko se sjećam iz vremena prije RSC-a, moguće navesti dominaciju dviju samostalnih disciplina na području izučavanja prisilnih migracija. S jedne strane to je bio interes pravne prakse i međunarodnog prava. Pitanje izbjeglica i problematizacija njihovih pitanja, oblikovano je kroz pravna pitanja Konvencije iz 1951. i 1967. protokola. Akademski se nalazilo u okvirima međunarodnog prava, te u manjoj mjeri međunarodnih odnosa koji su se u to vrijeme bavili sljedećim

¹ Centar za izbjegličke studije, u nastavku teksta RSC

pitanjem: na koji način i s kakvim učinkom su države stvorile okvir međunarodnog prava, koji im treba omogućiti nošenje s populacijama zahvaćenim fenomenom (prisilnog) preseljenja. Istovremeno se moramo prisjetiti i dometa izučavanja prisilnih migracija u okviru širih društvenih znanosti.

Djelo antropologinje Elizabeth Colson uvelike je postavilo temelj pitanju izbjeglica i prisilnih migracija, kao specifičnog područja akademskog interesa. Njen rad, najviše tijekom 50-ih i 60-ih godina, bavio se prisilnim migracijama koje su bile potaknute razvojnim promjenama, te načinima na koje su zajednice i društva u razvoju odgovorila na nametnute migracije iz svojih tradicionalnih lokaliteta. U njenom slučaju kao posljedica Karipske brane preko Zambezija u Zambiji (kao primjer navodi rezultat karipske brane preko Zambezije u Zambiju). Ona i mnogi drugi promatrali su s klasičnog antropološkog stajališta, na koji način su socijalne strukture i održavajući mehanizmi unutar društava pogođeni procesima prisilnih migracija, te kakva je njihova reakcija.

RSC je dakle pokrenut u dosta nepovoljnim okolnostima, na dvije akademske putanje koje međusobno nisu komunicirale. Rezultat je slučajnog “susreta” događaja i osoba.

Ogroman doprinos Barbare Harrel-Bond leži ponajprije u promicanju vrijednosti multidisciplinarnog proučavanja, kao ključa za razvoj područja koje je dugo vremena bilo zapostavljano, jer je percipirano kao područje od marginalnog interesa za *mainstream* društvene znanosti – takoreći, gotovo izvan obzora. RSC je, kako ste i sami naveli u svom pitanju, izgrađen na potrebi za multidisciplinarnom perspektivom na prisilne migracije i izbjeglice. No, još važnije, cilj je bio usmjeriti akademsku zajednicu i istraživanja na zanemareno ali presudno važno područje ljudskog interesa. Baš se u to vrijeme “humanitarizam” pojavio u velikom stilu – ratovi, izbjeglice, glad u zemljama u razvoju – konačno su zadobili pozornost razvijenog svijeta. *Band Aia* kultura i osvještavanje potrebe za pomaganjem zemljama u razvoju, koji su danas čvrsto utkani u zapadnjačko društvo.

Javila su se neka presudna pitanja. Kao prvo, vezano za nastojanje da se shvate uzroci i učinci izbjeglištva na populaciju prisiljenu na preseljenje – razumijevanje ljudskog iskustva na strukturiran analitički način; te istovremeno i jednako važno, postavljanje tog razumijevanja u kontekst koji je dovodio u pitanje i izazivao tadašnju strukturu humanitarnih intervencija, s obzirom na načine pružanja pomoći izbjeglicama. Pitanja nemoći i ovisnosti postavljena su kao ključna – odatle i naslov “*Imposing Aid*”. Cilj RSC-a onda i sada, bio je ukazati na činjenicu da dobro, točno i prije svega neovisno istraživanje pruža mnogo koherentnije razumijevanje društava koja prolaze kroz procese prisilnih migracija i nose se s njihovim učincima, te

analizirati socijalne strukture i mehanizme pomoću kojih se takva društva nose sa spomenutim procesima. Ove je fenomene trebalo sagledati mnogo otvorenije i kritičnije no što su to humanitarna industrija i humanitarni režim bili spremni učiniti u tom trenutku.

Stoga je RSC ciljao na to da utječe na agende i pitanja kojima su se bavili akademici, agencije i praktičari, osiguravajući podatke i istraživanja, te istovremeno prepoznajući probleme vezane za ljudska prava i ukazujući na načine kojima bi se popravio položaj raseljenih osoba. Istovremeno, rad centra temeljio se na obavezi povezivanja znanja s praksom. Uključili smo se u svijet *policy-makinga* kroz interakcije s lokalnim civilnim društvom, organizacijama, internacionalnim NGO-ima, međuvladinim i vladinim agencijama. I naravno, pokušavamo omogućiti da se glas izbjeglica čuje kroz *Forced Migration Review*, publikaciju RSC-a.

LEVIJATAN: *Dva su pitanja kojima bih se nadovezao na Vaš odgovor. Spomenuli ste da se prilika za otvaranje RSC-a ukazala kada je Barbara Harrell-Bond uspjela dobiti potrebnu financijsku potporu. Je li se ova perspektiva promijenila i koliko na rad RSC-a danas utječe njegova mogućnost prikupljanja sredstava i pronalaženja donatora?*

Roger Zetter: Jedna ispravka: sredstva koja je Barbara dobila bila su namijenjena za njezin istraživački projekt, ne za Centar i iskreno sumnjam da je ikome od financijera njenog istraživanja uopće palo na pamet da će Centar biti krajnji ishod istog. Koliko se sjećam, ona je teško dobila pristanak za istraživanje, zbog političke osjetljivosti predmeta. To se i nije mnogo promijenilo! No, nakon što je provela istraživanje, shvatila je potrebu i potencijal da se to akademsko područje razvije kroz multidisciplinarnu perspektivu. Sigurno da su potencijal i nužnost izučavanja izbjeglica uočljivi samo kroz multidisciplinarnu leću, a teško kroz monodisciplinarnu. Ona je prepoznala da je u tom trenu postojalo važno područje koje je bilo akademski zanemareno te ga je odlučila izgraditi.

Moramo se istovremeno sjetiti i izazova. Nije bilo popularno koristiti se dobrom stipendijom kako bi se ukazalo na ograničenja, a možda čak i štetu koja se čini ljudima u ime humanitarizma jer bi humanitarizam i milosrđe *a priori* trebale biti dobre stvari. Njeno je istraživanje ukazalo da je način na koji su pomoć izbjeglicama i humanitarne intervencije bili organizirani, uz ogroman broj NGO-a i drugih uključenih agencija koje su imale vlastite agende, stvarao, kako je naslov *Imposing Aid* ukazivao, kulturu ovisnosti, te samim tim potkopavao društvene strukture i potrebe koje su intervencije prvobitno trebale čuvati i podupirati. Uspjela je pokazati i

diskrepanciju između onoga što su agencije tvrdile da čine i načina na koji su se izbjeglice ponašale, te marginalizacije njihovih vlastitih resursa.

Dakle, RSC je uistinu proizašao iz projekta, a ne obrnuto, a Centar je nastavio rasti i kroz seriju seminara, kao što su *Wednesday seminar series* koji se još uvijek održavaju. Rastao je kroz izgradnju Centra za dokumentaciju koji je postao vodeća knjižnica u svijetu na području literature o izbjeglicama i prisilnim migracijama. Rastao je i dovodeći mlade doktorante i post-doktorante te razvijajući istraživačke kapacitete. Primjerice, jedan od prvih velikih projekata bio je projekt koji sam vodio kroz RSC krajem 80-ih, početkom 90-ih, u vrijeme najveće izbjegličke krize u svijetu, građanskog rata u Mozambiku. Tada je serija seminara dovela do još predavanja i to je postao model za današnji MSC iz područja prisilnih migracija. Nakon toga su gostujući istraživači Centra formalizirano uklopljeni u Visiting Fellows program. Centar je promovirao i svoj rad izvan akademskih okvira, a jedna od naših ključnih vanjskih publikacija, Forced Migration Review (u to se vrijeme zvala Refugee Participation Network), koja je povezivala akademski dio posla s praktičnim, pojavila se baš u to vrijeme. I tada je bio, a i sada je, ključni cilj da RSC utječe na *policy* i na praksu; integritet centra nije mogao počivati samo na akademskom dijelu njegovih aktivnosti. Akademski rad bio je baza njegove legitimacije, ali njegov je "život" bio više od toga.

Od skromnih početaka i gledajući više od 25 godina unatrag, vjerojatno nitko 1982. nije mislio da će 2007. RSC ovako izgledati. Nisam čak siguran je li si itko u to vrijeme mogao predočiti Centar. No, pronađen je akademski izazov, uočen jedan globalni problem - ogroman broj prisilno raseljenih ljudi i rastuća humanitarna industrija, međunarodna *policy agenda* i važno pitanje humanitarnih potreba. Bila je to mješavina akademskog interesa i poduzetništva kako bi se pronašli financijeri i zaklade u Ujedinjenom Kraljevstvu i SAD-u, spremni financirati ono što je još uvijek vrlo kontroverzno pitanje. Ljudi oklijevaju dotaknuti se ovog predmeta jer je pitanje izbjeglica između ostalog, političko pitanje i, iako se radi o legitimnoj društvenoj znanosti, postojali su veliki etički i politički problemi pri proučavanju izbjeglica, upravo iz tog razloga. Počinju se postavljati pitanja o izbjeglicama, politici i izbjegličkim krizama, osobito u

70-ima i 90-ima, kada su izbjegličke krize većinom bile posljedica geostrateških konflikata istočnih i zapadnih ideologija, borbi u Jugoistočnoj Aziji ili Africi. Dakle, financiranje Centra bilo je i politički izazov, ali ona je to uspjela.

LEVIJATAN: *Spomenuli ste da je postojala želja da se centar poveže s policyem i provedbom politika. Je li RSC bio uspješan u ovome nastojanju tijekom proteklih 25 godina?*

Roger Zetter: Mislim da smo u tom pogledu uspješni na više načina. Djelomično se može smatrati uspješnim jer postavlja izazove, ali zasnovane na neovisnom i objektivnom istraživanju koje se može kritizirati i o kome se može raspravljati. Dio uspjeha leži u pokazivanju kako dobro istraživanje postavlja fundamentalna pitanja na koja praktičari moraju odgovoriti. No, mislim da praktična poveznica leži u nekolicini aktivnosti. Primjerice, *Forced Migration Review* je najčitanija publikacija iz područja prisilnih migracija. Distribuiramo 12 000 kopija u više od 170 zemalja, na 4 jezika koje vjerojatno u agencijama čita velik broj profesionalaca i praktičara. FMR je glavna karika u povezivanju akademskog rada i izazovne prakse. Sjetite se da su mnoge članke objavljene u FMR-u pisali praktičari, tako da istovremeno djelujemo i kao posrednici, i omogućujemo da dobra akademska dostignuća nađu svoj put do prakse.

Nadalje, na radionicama, okruglim stolovima i konferencijama koje organiziramo, akademici, praktičari, *policy makeri* i predstavnici NGO-a međusobno komuniciraju. Klasičan primjer toga dogodio se baš nedavno kada smo održali jednodnevnu radionicu s 30-ak delegata koji su izmjenjivali iskustva i zajedno pridonosili međunarodnom programu u nastanku, namijenjenom rješavanju humanitarne krize u Iraku. Kao što znate, trenutno postoji oko 2 000 000 izbjeglica iz Iraka te otprilike isti broj "interno raseljenih" osoba unutar države – do 4 milijuna izbjeglih ljudi što je ogromna humanitarna kriza sa svim karakteristikama kompleksne krize: velikim humanitarnim potrebama, zatvorenim granicama od strane susjednih zemalja i tome slično. Drugdje u svijetu četiri milijuna izazvalo bi snažnu međunarodnu reakciju. S Irakom je, očito, drugačije. No RSC je osigurao neutralan teritorij; skupio je ne toliko akademike, već najvećim dijelom predstavnike NGO-a, vladine službenike i predstavnike humanitarnih agencija da bi aktivno i proaktivno osmislili način da stvorimo zajedničko razumijevanje dimenzija problema i nakon toga koordiniramo naše akcije. Naravno, naša je uloga mala u kontekstu svjetskih i regionalnih problema poput Iraka i političke agende koju on predstavlja, ali to je svejedno dobar primjer načina na koji RSC osigurava povezanost i s *policyem* i s praksom te pomaže u njihovom oblikovanju i poboljšanju. Mnogo je primjera takve uloge RSC-a. Treće, vlastitim istraživanjima, ponekad financiranim od strane vlade, ponekada od strane agencija, a često od strane zaklada i fondova. Naravno, za neovisno istraživanje treba više vremena da bude prihvaćeno u praksi, no kroz istraživanja koja smo proveli pomogli smo u postavljanju kritič-

nih pitanja kojih će se *policy makeri* možda dotaknuti s vremenom i koja svejedno pred njih postavljaju izazove. Drugi tip istraživanja, financiran od strane međunarodnih agencija ili britanske vlade kroz velike petogodišnje DFID stipendije, cilja na direktno poboljšanje *policy makinga* i prakse, suradnjom s agencijama. A onda i kroz publikacije poput *Journal of Refugee Studies* – čiji sam osnivač i bio sam urednikom 1988. godine... To su neki od načina kojima povezujemo akademski rad i praksu.

LEVIJATAN: *Do sada sam primijetio, a tako sam čuo i od drugih studenata, da neka područja na kojima postoji problem izbjeglica nisu toliko pokrivena kao druga. Recimo, nisam pronašao nikakva istraživanja koja se tiču Sjeverne Koreje ili Balkana. Je li to zbog poteškoća vezanih uz dobivanje sredstava za istraživanja u tim područjima ili zbog manjka akademskog interesa za ista? Ili se, sa stajališta RSC-a, izbjegličke krize na tim prostorima smatraju riješenima?*

Roger Zetter: Mislim da postoji više mogućih odgovora na ovo pitanje. U nekim slučajevima, priroda izbjegličke krize, odnosno problem izbjeglica, veoma je malenih razmjera. Uz dužno poštovanje, rekao bih da je to slučaj sa Sjevernom Korejom – brojke su malene, učinci lokalizirani u regionalnom smislu, a centar poput našega morao bi, u tom slučaju, biti ogromnog kapaciteta da bi posjedovao akademski interes za nešto što je relativno gledano, manji problem. Takav stav mora biti promatran sa stajališta uloge Centra kao institucije širih razmjera, zainteresirane za velike svjetske izbjegličke zajednice i probleme. Trenutno imamo jaku istraživačku zajednicu u Jugoistočnoj Aziji, na Bliskom Istoku i u Africi, no u potonjoj moramo pojačati regionalnu ekspertizu. Moramo imati na umu da je istraživanje vrlo osobno te stoga treba povezati regionalne prioritete s osobnom ekspertizom.

Također, mislim da je jedna od karakteristika spomenutih triju regija činjenica da su prisilne migracije trajno obilježje tih područja već 40-50 godina što je vidljivo u slučaju Palestine. Kada pogledamo, primjerice, Balkan, iako nisam bio ovdje u to vrijeme, mislim da mogu reći da tu postoje dvije bitne stvari. Prvo, kao i u prošlosti, Centar ima ograničenja; nismo imali niti ekspertizu niti modalitete da bismo razvili regionalnu ekspertizu na Balkanu. Moj je dojam da je dosta toga učinjeno, no nije postojao jednako koherentan i programatičan regionalni fokus kao u prije spomenutim trima regijama. U to je vrijeme pitanje Balkana očito bilo veoma važno, no na neki način, jer je to specifično geografsko područje prisilnih migracija i novo područje u smislu dinamike raseljenja, centar nije imao potrebnu ekspertizu da bi se njemu u potpunosti posvetio. Znam da je RSC organizirao

mnoge radionice i okrugle stolove u vrijeme izbijanja krize što se nastavilo tijekom 90-ih. Moje je vlastito istraživanje, provedeno izvan Centra, zahvatilo utjecaj balkanske krize na ponovno izbijanje izbjegličke krize na pragu Europe (50 godina nakon II. svjetskog rata koji je poslužio kao poticaj Konvenciji o izbjeglicama iz 1951. godine) i veliki izazov kontroliranju novih migracija koji je stavljen pred EU.

No, ovdje postoji još nešto na što ste i sami aludirali pitanjem o percepciji onoga što se može smatrati važnim izbjegličkim krizama. Iako RSC nije razvio specifičnu i potpunu regionalnu ekspertizu na Balkanu, ta je kriza, baš kao i ona u Ruandi 1994. godine, poslužila kao izazov našem poimanju prirode i kompleksnosti uzroka i posljedica izbjegličkih kriza. Devedesete su donijele nove modalitete nasilja i načina uništenja građanskog društva, uništenja vladavine i vlade. To su sve bili novi fenomeni koji su pridonijeli stvaranju nove fraze “kompleksne humanitarne krize” (*complex humanitarian emergencies*) koja označava mješavinu nasilja, politike, nacionalizma i etničkog čišćenja, kao i tadašnju rastuću globalnu mobilnost izbjeglica i utjecaj svega toga na liberalno-demokratske države koje su do tog trenutka uspješno savladavale izbjegličke krize u regiji.

Ovo su sve nova pitanja koja postaju središnjim točkama razmišljanja u Centru. Naravno, ona otvaraju i daljnja pitanja kojima se također bavimo – ne samo brzim izgonom i masovnim preseljenjima, već i dugoročnim uvjetima protjerivanja, imajući na umu izbjeglički ciklus, povratak i repatrijaciju te rekonstrukciju građanskog društva. Ovo je mnogo teži problem od dekonstrukcije građanskog društva kroz građanske i unutardržavne ratove i sukobe, koji uostalom i stvaraju izbjeglice. Dakle, moramo proširiti pogled. Što je s milijunima koji nemaju izbjeglički status, ali su prisilno raseljeni i s raseljenim osobama unutar država čiji broj daleko nadmašuje broj onih s izbjegličkim statusom? Moramo imati na umu taj ciklus, razmišljati o rekonstrukciji, jer kao što znate iz primjera vlastite regije, nakon Daytonskog sporazuma reintegracija izbjeglica bila je ogroman izazov i istodobno područje investicija međunarodnih donatora, primjerice EU, u slučaju stambenih programa, rekonstrukcije građanskog društva i tako dalje. Govorimo o desetljećima tog procesa. Naravno da se ljudi vraćaju i tehnički ih se više ne smatra izbjeglicama, no moramo sagledati kontinuitet ciklusa prisilnih migracija... Tako da, na mnogo načina, rekao bih, primjer Balkana koji ste spomenuli, postavio je pred nas konceptualne probleme iz područja izbjegličkih studija na kojima moramo raditi. Postoje i mnoga pitanja vezana za to što uopće označava pojam izbjeglištva, a iz mog kuta, to je više od konvencijskog statusa. Radi se o ljudima u dinamičnom kontekstu društvene transformacije u dugim vremenskim razdobljima i kroz

razne stadije i lokalitete, a mi moramo prihvatiti taj kontekst.

LEVIJATAN: *Volio bih da se kasnije vratimo na pitanje etketiranja i terminologije, no prije nego krenemo na sljedeću temu, želim Vas pitati još dva pitanja vezana uz RSC. Prvo je vezano direktno za Vaš odgovor na pitanje o Balkanu i izbjegličkom ciklusu: je li takva percepcija Balkana kao područja istraživanja uvjetovana malim brojem prilika za financiranje? I, drugo; do koje mjere taj manjak stvara ovisnost rada RSC-a o mogućnostima financiranja?*

Roger Zetter: Krenimo od drugog pitanja. RSC se, kako sam rekao, pojavio kao centar – nije postojao neki veliki plan, već je prvih desetak godina koncept bio fluidan. Sada smo institucionalizirani unutar Sveučilišta. No RSC se istovremeno velikim dijelom neovisno financira ili kroz osigurane stalne donacije i financiranja programa, odnosno pojedinačnih istraživanja, ili kroz vlastite aktivnosti koje stvaraju prihode. Ovo osigurava akademsku slobodu, no ima svoju cijenu. Recimo da do određene mjere može ograničiti naše mogućnosti istraživanja jer je za neka osjetljiva područja teže osigurati sredstva u kontekstu vremena. Nakon 9/11 – konkretno, za istraživanja vezana uz palestinske izbjeglice, prisilne migracije u islamskom svijetu (iako su islamske izbjeglice najbrojnija kategorija), a činjenica da humanitarna kriza u Iraku nije postala globalnim imperativom također je indikativna i istovremeno odražava neke od izazova s kojima se susrećemo pri provođenju određenih istraživanja, sa strane osobne sigurnosti i s političke strane. No za mene kao ravnatelja, financiranje je izniman izazov.

Mislim da za područje Balkana financiranje nije bilo toliki problem. Postojali su politički interesi, ali oni nisu bili najvažniji i nije bilo potrebno preispitivati političku agendu. Mislim da se prije radilo o onome o čemu sam ranije pričao. U to vrijeme, fokus RSC-a bio je na zbivanjima u Jugoistočnoj Aziji i Africi, a disciplinarno su ga pokretale antropologija i sociologija. Ono što je dodano toj slici s balkanskom krizom, a sada je dio *mainstreama* i u JI Aziji i Africi, bila je važnost političke analize i ponovni uspon međunarodnih odnosa, pitanja vezana uz nacionalizam, suverenost i etnicitet te specifični interesi država EU, suočeni s ogromnim brojem izbjeglica na vlastitom pragu i imperativom nametanja repatrijacije i stabilnosti pod svaku cijenu pri čemu je potonje bio sasvim nov fenomen u akademskim krugovima. Mislim da su to bili neki od kompleksnih razloga zašto taj određeni fenomen devedesetih nije odmah postao dijelom *mainstreama* u izbjegličkim studijama.

LEVIJATAN: *Spomenuli ste da su u početku akademski temelji RSC-a bili s jedne strane pravni, a s druge sociološki i antropološki. Kada je politička znanost počela igrati značajniju ulogu u radu RSC-a?*

Roger Zetter: Mogu se sjetiti više perspektiva vezanih uz ovo pitanje, no ipak prije no što odgovorim....Jedna od zanimljivih stvari koje su osamdesetih bile vezane uz RSC, bio je naglašeni značaj psiho-socijalnih studija za njegov rad, uz već spomenute "temeljne" discipline – antropologiju, sociologiju, pravo. Psiho-socijalna istraživanja bila su popularan fenomen onog vremena, postavljajući izazove pred zapadnjački, kulturno specifični psiho-socijalni model intencije u slučaju trauma i PTSP-a. Mislim da je to svojevrsna fusnota Vašem pitanju.

Mislim da se interes političke znanosti pojavio na dva nivoa. Na normativnoj razini, u radu Mathewa Gibneya i drugih u kasnim devedesetima. Oni su pokušali pomaknuti specifični referentni okvir s političke psihologije na razumijevanje prirode država i njihove moći. U tom smislu, mogli bismo reći da je balkanska kriza stavila na dnevni red takva pitanja, u usporedbi s pitanjima koja su podigle krize u Africi i JI Aziji tijekom sedamdesetih i osamdesetih. Da, postojala su važna politička pitanja geostrateških interesa između Istoka i Zapada koja su se pojavljivala u Africi i JI Aziji, no ona su bila na sasvim drugom nivou političkih znanosti i više su se odnosila na područje međunarodnih odnosa, nego na šira filozofska pitanja. Ova "nova" pitanja odnosila su se više na politike nasilja, konflikte i masovna iseljenja, direktno simptomatična za izbjegličke krize.

Pad, ako je to prava riječ, balkanskih država i problemi prisilnih masovnih migracija donijeli su nova pitanja o moći države, entitetu države i njezinim obvezama prema vlastitim građanima, osobito nakon etničkih čišćenja i rekonstrukcije države. Što država predstavlja u ovom kontekstu? Jednako tako, kako liberalno-demokratski režimi prihvaćaju iznimno ograničavajuće interpretacije izbjegličkih prava? Ova su pitanja zaokupila i akademike i *policy makere*. Kako biste na njih odgovorili, potrebna vam je dobra politička analiza. To su pitanja koja su došla na prvo mjesto u devedesetima, ne samo na Balkanu, već naravno, i u istočnijim zemljama i Africi. Mobilnost populacije i prisilne migracije bili su ključni indikatori tipa političke znanosti koji je bio potreban kako bi se uopće krenulo u razjašnjenje postojeće nove dinamike. Sada su ova pitanja dio *mainstreama*.

LEVIJATAN: *Želim Vas pitati o Vašoj ulozi kao direktora RSC-a te o tome kako ocjenjujete rad prethodnih direktora?*

Roger Zetter: Mislim da je Centar prošao kroz dvije bitne faze: prvu,

pod vodstvom Barbare Harrell-Bond tijekom koje je stvorena osnovna infrastruktura, orijentacija i *raison d'être* RSC-a te raznolikost aktivnosti u smislu njegovih istraživanja, naukovanja, aktivnosti izvan akademske sfere i internacionalne suradnje – to su četiri osnovna stupa RSC-a koja su postavljena, kako sam već rekao, bez nacrtu ili nekog velikog plana u pozadini, već više kroz proces evolucije kroz godine u osamdesetima i kroz konsolidaciju koja je nastupila u ranim devedesetima. RSC je postao centar akademskih istraživanja i zagovaranja. U to je vrijeme imao i jaku kulturu izazivanja humanitarnog režima i institucija te kulturu aktivnog djelovanja. To je bilo u prvih deset, možda dvanaest godina, do sredine devedesetih.

Nakon toga Centar su vodila još dva direktora – David Turton, oko 2-3 godine i Stephen Castles, otprilike 5 godina. Oni su, svaki na svoj način, ali sa sličnom strateškom vizijom, konsolidirali RSC kao svjetski centar. Konsolidirali su ga kroz utemeljenje istraživanja i utvrđivanja položaja istraživačkog rada tako što su ga utkali u strukturu po pitanjima osoblja, financiranja i strategije istraživanja, kao i organizacijske strukture i kulture. Financiranje je bilo od presudne važnosti jer RSC ima 30 zaposlenih, no samo nas je 8 sufinancirano. Ostatak se financira kroz poduzetništvo i istraživanja. Njih su dvojica krenuli u osiguranje većih sredstava kako bi poduprli svoju viziju Centra, održali i dalje razvili njegov kapacitet kao svjetske institucije. Također, konsolidirali su Centar kao dio Sveučilista.

Dakle, to je druga faza. Kako ja vidim daljnji razvoj centra? Na više načina. Želim povećati naš istraživački kapacitet, posebice u Africi. Iako imamo nekoliko afričkih istraživača u centru, moramo se jače aktivirati po pitanju istraživača i suradnika u tom dijelu svijeta, pogotovo stoga što Afrika ostaje jedan od vodećih kontinenata po broju prisilnih raseljenja. Također moramo razmisliti o povećanju vlastite, već jake uključenosti na Bliskom Istoku.

Vjerojatno primjećujete da često koristim riječ “prisilno raseljenje” (forced displacement), radije nego “izbjeglištvo”. Ovo je stoga što je drugo područje o kome moramo razmisliti kao o specifičnom fokusu akademskih istraživanja, trenutna kompleksnost trans-nacionalnih socijalnih pokreta, globalni migracijski uzorci i rastući fenomen migracije – takozvani čvor azil/migracija. RSC je osnovan u doba kada su se velika kretanja izbjeglica događala i većinom bivala zaustavljana, ona nisu predstavljala važnije probleme u međunarodnoj zajednici. Sada živimo u doba globalnih migracija, migracije su dio fenomena globalizacije iako su istovremeno najmanje razrađen dio globalizacijske agende međunarodne zajednice. Imamo slobodno kretanje roba, kapitala, no ne postoji slobodno kretanje rada koje je neizbježna posljedica ekonomske globalizacije.

No s globalnom mobilnošću ljudi, javlja se pitanje: tko jesu ti globalno mobilni ljudi? Jesu li oni izbjeglice? Ekonomski migranti? Koja je priroda njihovih putanja? Kamo idu? Koliko dugo ostaju? Koja je logika ovih procesa? Tako da RSC sada ima zadatak istražiti spomenuti čvor, tj. splet migracija i azila, odnosno, kako ga mnogi zovu, mješoviti tok migracija. Drugim riječima, u retrospektivi, relativno jednostavna, možda stereotipna oznaka klasičnih izbjeglica u izbjegličkom kampu u Africi, jedna takva ikonska figura u suvremenoj je eri osporavana jer postoje kompleksni razlozi zbog kojih ljudi napuštaju domove. Uzorci i procesi globalnih migracija dovode velik broj migranata u razvijeni svijet namećući izazovna politička pitanja zemljama poput UK, EU, Australije, SAD, a koja se tiču njihova odgovora na priljeve migranata, vlastitog nacionalnog identiteta i tako dalje. Izbjeglice su veliki upitnik, ako to tako mogu reći. Dakle, to je još nešto o čemu moramo razmišljati u smislu našeg akademskog rada tijekom slijedećih nekoliko godina, a očito je da se radi o važnim pitanjima.

Nemoguće je promijeniti način istraživanja preko noći. No uvodimo nove teme: šira pitanja koja postavljaju globalne migracije i kompleksnost razloga zbog kojih se ljudi sele te posebno kompleksnost uzroka i posljedica. Moramo istražiti politički i ekonomski krajolik nasilja, "propali" razvoj, nacionalizam, marginalizaciju nekih društvenih grupa što sve možda konačno vodi nasilju i potiče tokove migracija.

Dakle, to su dvije najznačajnije, možda ne toliko promjene, koliko nadogradnje na čvrstim temeljima odnosno preoblikovanju našeg djelovanja.

Trebamo više surađivati na istraživanjima. Mi jesmo velik centar, ali malen centar u smislu kapaciteta. Ne možemo sve učiniti sami. Uostalom, ja se snažno protivim imperijalističkim tendencijama bilo kakvog centra sličnog našem. Moramo surađivati, raditi kao partneri, trendovski izraz za to u prošlosti bio je "izgradnja kapaciteta". I to ima imperijalističku konotaciju s kojom nisam zadovoljan. Moramo više surađivati, a moji kolege svakako čine upravo to, radeći sa znanstvenicima iz regija u kojima postoji problem migracija. Potrebno je mnogo više suradnje za koju imamo potrebna sredstva.

LEVIJATAN: *Vaš rad o etiketiranju (labelling) jedan je od najcitiranijih na području prisilnih migracija. Možete li malo elaborirati Vaše koncepte i shvaćanje da nekada, istražujući probleme izbjeglištva, znanstvenici zapravo nameću etiketu izbjeglica nasilno raseljenim ljudima koji su objekti njihovih studija?*

Roger Zetter: Prvi rad o etiketiranju koji sam napisao 1991, bio je sinteza mog rada na doktoratu koji sam završio u osamdesetima. Na mnoge me načine iznenadila popularnost tog rada, iako je koncept etiketiranja koji sam razvio s kolegama, a posebno s mentorom svog doktorata, imao revolucionaran utjecaj na moje vlastito razmišljanje i služio kao lajtmotiv moga rada kroz proteklih 25 godina; bila je to vrlo, vrlo osobna stvar i kada sam pisao rad nikada nisam pomislio da bi mogao postati tako važan kako je postao. Često citiram aforizam Andy Warhola, koji je jednom prilikom izjavio da svatko ima svojih 15 minuta slave. Dobro, ovo je mojih 15 minuta. No kako god bilo, očito je rad zaintrigirao intelektualnu imaginaciju ljudi koji rade na tom području. Paradoks je u tome što sada svi pričaju o etiketi izbjeglice, no u smislu novog stereotipa, kraćeg puta koji sam pokušao zaobići, elaborirajući koncept u svom radu. Na neki sam način žrtva svog rada jer sada svi koriste koncept etiketiranja bez preispitivanja, a upravo preispitivanje je bilo bit moga rada! Pokušavao sam preispitati taj "prečac", no takvo označavanje je danas postalo dijelom rječnika i svi ga koriste kao "prečac"...

LEVIJATAN: *Gotovo kao opća kultura...*

Roger Zetter:... postalo je dijelom opće kulture no, nažalost, na način koji jača stereotip koji sam pokušao preispitati.... Tako da postoji paradoks u mom uspjehu koji je na kraju ojačao problem koji sam nastojao preispitati. To je neka vrsta ironije.... Primjećujem da čak i oni među mojim kolegama kojima se divim, to danas koriste na generički način, kao generički diskurs, u pravu ste. Ja sam se bavio etiketiranjem specifično u smislu institucija i birokratske prakse te utjecaja koji je ono imalo na širi politički diskurs. Koristio sam etiketiranje u kontekstu procesa u kome na neku skupinu, velik broj izbjeglica, utječe set moćnih birokratskih praksi povezanih s humanitarnom praksom i pripisanim potrebama za pomoć. Kako distribuirati pomoć u hrani stotinama i tisućama gladnih izbjeglica? Kako osigurati sklonište? Kako institucionalizirati program humanitarne pomoći? I kakve su birokratske procedure potrebne da bi se implementirale politike za pomoć od životne važnosti?

Policy imperativ je da se izbjeglicama osigura hrana i sklonište. Ono što je mene zanimalo jest praksa nametanja propisanih prioriteta kroz politike kako bi se osigurala pomoć (birokratske prakse i uloga) te struktura birokracija koje moraju donositi važne odluke. Jer ne možete nahraniti sve izbjeglice u isto vrijeme niti im svima istovremeno osigurati smještaj... Zato prevođenje *policya* u praksu zahtijeva komplicirane pretpostavke, a moje se istraživanje bavilo utjecajem birokracije, procedure i institucional-

ne strukture na izbjeglice. Kako se donose alokacijske odluke? Nahraniti prvo mlade ili stare? Treba li osigurati smještaj za obitelji s 10 ili 5 članova kućanstva? Kako se donose specifične javne politike o donošenju odluka? Kako se donose specifične odluke? I zato sam pokušao reći da kada krećemo s humanitarnom akcijom, svatko tko je izbjeglica zaslužuje pomoć, no kako onda određujemo izbor? Kako odlučujemo čiji slučaj zaslužuje pomoć? Htio sam pokazati da su to specifično važni odabiri, no da istodobno na njih utječe etiketiranje tj. obilježavanje onoga tko, da to kažem jednostavno, više zaslužuje pomoć. To je klasična socijalno-politička odluka, samo na nju gledamo u dugačijem kontekstu no što je uobičajeno.

Moje se istraživanje velikim dijelom koncentriralo na ovu vrstu regulacijske prakse i na to kako se takve birokratske prakse stvaraju, te na koji način utječu na klijente. Ključno je da je etiketa nametnuta, odnosno u nju su utkane određene pretpostavke. Moje je istraživanje pokušalo rasvijetliti taj proces i pokazati njegov obespravljajući utjecaj, utjecaj kontrole, stvaranja ovisnosti. To je bio fokus rada. Naravno, kada klijente gledate kao slučajeve to istodobno znači da im oduzimate individualni identitet i priču da biste ih uklopili u birokratski "slučaj". Promatrao sam odnos između nametnutih etiketa i percepcija samih izbjeglica te utjecaj nametnute etikete na njih. Razmotrio sam i činjenicu da je etiketa osmišljena iz humanitarnih pobuda, formirana, transformirana i politizirana birokratskom praksom u nešto drugo nego što je izvorno trebala biti. Na ovaj način, izbjeglice su postale nemoćne, nezadovoljne i disfunkcionalne – zašto izbjeglice uzimaju darovanu hranu pa ju prodaju ili primjerice, uzimaju višestruke identitete da bi mogle dobiti količinu pomoći za tri osobe umjesto za jednu. Ovo dovodi u pitanje koncept milosrđa i odnos darivanja. No sagledamo li istu pojavu kroz leću nametnutog identiteta – stereotipnu etiketu i pretpostavljene potrebe – možemo objasniti kontradikcije i ove gotovo neizbježne posljedice birokratiziranog procesa. To sam pokušao učiniti, maknuti etiketu u tim slučajevima....

LEVIJATAN: *Kao što spominjete u svome drugom članku, ogromne su se promjene dogodile u protekla dva desetljeća vezane uz etiketiranje izbjeglica. Etiketiranje se su promijenilo baš kao i, kako kažete, prikladna slika izbjeglica unutar humanitarnog diskursa te su zamijenjene novima koje zadovoljavaju potrebe kontrole globalnih procesa i uzoraka prisilnih migracija. Možete li nam nešto reći o tome?*

Roger Zetter: Ono što sam tvrdio prije i sada tvrdim, a to je činjenica da je etiketiranje veoma instrumentalan proces po sebi. Stvaranje prikladne

slike i onda odgovaramo na te slike i stereotipe koje smo stvorili o izbjeglicama. Dakle, to je vrlo instrumentalan proces, ali istovremeno i moćno oruđe za objašnjavanje kompleksnih ishoda za izbjeglice same. Moj je fokus izvorno bio na uvjetima masovnog egzodusa i velikih humanitarnih intervencija na globalnom jugu. Naravno, ono što se promijenilo u posljednjih deset do petnaest godina, što se nadovezuje na ono što sam rekao o RSC-u je činjenica da se izgon izbjeglica više ne koncentrira samo u regijama u kojima se prvi put pojavio, već je postao globalnim fenomenom. Tako da se mnogo od onoga što sam istraživao pomaknulo ne konceptualno, već prostorno – s globalnog juga prema globalnom sjeveru jer se utjecaj izbjeglištva sada osjeća globalno – a to je pomaknulo i fokus s humanitarizma, koji je tada bio ključno pitanje, na pitanja identiteta, ulaska i pristupa zemljama pružateljima utočišta / azila. Na globalnom jugu, zemlje pružatelji azila imale su malu moć zabrane pristupa, granice se nisu mogle zatvoriti, a brojevi izbjeglica, intenzitet i opseg izbjegličkih kretanja bili su tako veliki, da se nisu mogli zaustaviti. Sjetite se krize u Ruandi, nevjerojatno zvuči da je milijun ljudi prešlo granicu s Tanzanijom preko vikenda. A nema načina da se tome odupre lokalno. Naravno, granična kontrola u razvijenom svijetu mnogo je sofisticiranija i moćnija. No, da se vratim na etiketiranje; poanta etiketiranja danas je u izvršavanju državne moći kako bi se odredilo tko je izbjeglica, njihova podobnost za ovaj status, a ne zato da bi se omogućio pristup humanitarnoj pomoći. To utječe i na pitanja identiteta i nacionalnosti, koji pomiču empirijsku bazu koncepta. Jer, moj je interes, kada je o etiketama riječ, vezan uz način na koji se stereotipi stvaraju, te uz utjecaj koji imaju, prava koja nose sa sobom. U mom originalnom radu bila je riječ o pravu na humanitarnu pomoć, sada je riječ o pravu na zaštitu - moglo bi se reći da je riječ o jednako temeljnim pravima. No, modaliteti pitanja prava nisu modaliteti humanitarizma, već modaliteti identiteta i moći države, odnosno pitanja imaju li ljudi pravo na pristup zaštiti...to je fundamentalna promjena...i kako s pravom kažete, sada je pitanje odabira diskursa etiketiranja u kontekstu državne moći. Procesi se sada odnose na određivanje tko jest, a tko nije izbjeglica, a manje na osnovno pitanje tko jest izbjeglica kojoj treba humanitarna pomoć.

LEVIJATAN: *Spomenuli ste da su se empirijski temelji etiketiranja mijenjali tijekom posljednja dva desetljeća. Možete li predvidjeti (iako stvarno ne volim taj termin) mogući razvoj novih oblika etiketiranja, koji bi se u budućnosti mogli razviti iz birokratske prakse?*

Roger Zetter: Postojala je velika promjena o kojoj smo razgovarali, a hoće li postojati još kakva promjena u budućnosti, mislim da je nemoguće

reći...Ono što bih htio reći jest da je moguće prepoznati slijedeća pitanja kojima se bavi moj zadnji rad.

Kao prvo, etiketa izbjeglice mijenja se u širi koncept prisilnog migranta, kako bi se njome zahvatilo i raseljene osobe i preseljenja uzrokovana razvojnim razlozima. Uostalom, učinci svih navedenih fenomena mogu biti isti. Drugo, i možda kontradiktorno upravo navedenome, etiketa izbjeglice postaje fragmentirana, frakcionirana, odnosno, politička se debata vodi oko toga kako deetiketirati izbjeglice i minimalizirati zahtjeve onih koji bježe od progona i istovremeno zahtjevaju takvu etiketu. Drugim riječima, stvarajući, kako sam naveo u svom posljednjem radu, mnogo podetiketa, mnogo fragmentacija etikete izbjeglice, nacionalni interesi nastoje ograničiti pravo na tu visoko vrednovanu oznaku; umjesto toga, tražitelje iste drži se u svojevrsnoj ničijoj zemlji, neodređenog statusa.

Dakle, ako ćemo predviđati trendove, ono što se na razne načine pojavljuje u praksi država globalnog Sjevera, na individualom državnom baš kao i na supranacionalnom nivou kroz, primjerice, EU, te na globalnom nivou, jest potreba revidiranja 51. konvencije - smatra se da ona više nije relevantna u suvremenim tokovima globalnih migracija i tome slično. Ja oporavam takvo gledište, no ono što je moguće uočiti jest pokušaj manipuliranja etiketom kako bi se kontroliralo kompleksne tokove migracija u suvremenom svijetu. Frakcioniranje i fragmentacija etikete izbjeglice jest kontinuiran trend, jer postavlja pitanje kako se nositi sa globalnim migracijama. Na neki je način moguće tvrditi da su izbjeglice lakše određivi subjekti migracijskog procesa, iz razloga što same sebe na neki način definiraju, no sa druge strane, baš upravo iz tog razloga najlakše ih je marginalizirati, što je upravo ono što se događa. U ovom trendu vidim moguću kraj etikete izbjeglice. Nazovemo ih nekako drugačije, tražitelj azila, ilegalni imigrant, neuspjeli tražitelj azila, jer ih je u tom slučaju moguće ignorirati.

No, pravo je pitanje kako se možemo nositi sa procesima globalnih migracija i njihovim posljedicama na nacionalni identitet, osjećaj suverenosti i kontrole toga tko nekamo pripada, a tko ne pripada. Mijenjajući agendu možda se lakše možemo nositi s problemom, što mi se čini zabrinjavajućim jer, kao što znamo, progon još uvijek postoji, a priroda progona i razlozi za napuštanje zemlje se mijenjaju, te moramo osigurati da potrebu za zaštitom izbjeglica ne zasjene široke debate o globalnim migracijama. Mnogi od nas koji radimo na tom području vođeni smo upravo osnovnim ljudskim uvjerenjima o pravu na život, pravu na slobodu izražavanja, slobodu od progona i tome slično. Ono što smatram zabrinjavajućim jest način na koji nacionalne države etiketiraju izbjeglice i prisilne migrante, marginalizirajući pritom osnovno pravo ljudi na zaštitu.

LEVIJATAN: *Volio bih zaključiti ovaj intervju pitanjem o EU. U Hrvatskoj, mnoga su pitanja vezana uz EU postala ključnim medijskim pitanjima, a čini se da je većina stvari koje ste spomenuli u sukobu s idejom jedinstvene europske migracijske politike. Možete li nešto reći o mogućnosti provođenja jedinstvene politike EU; hoće li se njome dodatno poduprijeti percepcija Europe kao tvrdave te kakve terete bi takva politika mogla nametnuti najmlađim državama članicama, budući da će upravo one biti na granicama EU, a većina ih pri tom nema niti instrumente niti tradiciju za nošenje s jednim takvim problemom?*

Roger Zetter: To je veoma zanimljivo pitanje, a ono što ga meni kao znanstveniku čini posebno zanimljivim, jest način na koji teme o kojima smo do sada govorili, u smislu promjena u migracijskom uzorku, promjeni koncepta izbjeglice i tome slično, dolaze u prvi plan kroz pokušaj razvoja jedinstvene supranacionalne europske politike, kojom bi se nosilo s problemima imigracije i azila. Sjetimo se harmonizacije poljoprivredne politike prije 20-30 godina ili slobodnog kretanja rada - koji su proizvodili ozbiljne političke probleme - no svi su manjim ili većim dijelom riješeni.

Jednako tako prisjećamo se i većih izazova suverenosti poput Europskog Ustava i zadnjeg stupa europske harmonizacije u vezi imigracije i azila. Ti su izazovi fundamentalni. Prisjetimo se Amsterdamskog ugovora iz 1997; pretpostavljeni period harmonizacije migracijske politike već je udvostručen u odnosu na vrijeme koje se tada predviđalo. Mislim da je sada ciljani datum negdje oko 2010-2011, dok je prvotno bilo pretpostavljeno da će usklađivanje biti završeno 2004 -2005. Zašto je tako? Zato što, naravno, pitanja imigracije i azila pogađaju izravno u središte problema suverenosti i nacionalnog identiteta, što je i razlog oklijevanju mnogih država, s Britanijom na čelu, da se odreknu regulacije imigracija, granične kontrole i azila. U Britaniji, a i u drugim zemljama Unije, no možda u manjoj mjeri, na problem imigracije gleda se kao na apsolutno ključan za pitanja identiteta, pripadnosti i tako dalje. Tko ulazi, tko pripada i pod kojim pravilima, koja su mu prava i kakva međugeneracijska prava postoje na rođenje i nasljedstvo, sve su to osnovna pitanja nacionalnog identiteta.

Od svih europskih država, Britanija je najosjetljivija spram tog pitanja. Politička agenda je vrlo, vrlo izazovna. Naravno, postoje mnoge kontradiktornosti. Vođeno je mnoštvo rasprava o Single European Actu i slobodnom kretanju rada, a kada su Španjolska i Grčka ušle u EU, i o poplavi migranata u sjeverozapadnu Europu te o tome kako će ona utjecati na plaće i tome slično. U stvarnosti, to se nije dogodilo. Nije bilo velikog kretanja jeftinog rada prema zapadu, a ekonomije su pridošlu radnu snagu uspješno apsorbirale u Europi bez granica. Naravno, takav je koncept Eu-

rope bez unutarnjih granica primijenjen prije globalizacije izbjegličkih i drugih migracijskih pokreta. Time su stvoreni novi izazovi i otpor u Europi, potaknuti problematičnim poroznim (popustljivim) južnim granicama. Postojeći problemi unutar Europe modificirali su se potaknuti i proširenjem, tj. primanjem novih članica, kao i ponavljajućom zabrinutošću vezanom uz migraciju rada iz istočne Europe, ali i brigama o tome da će s većim širenjem EU na istok biti stvoren i veći broj osjetljivih granica pogodnih za migracijske tokove u EU.

Europa je, dakle u kompleksnoj političkoj situaciji, u kojoj su mnoga načela, primjerice ona otvorenog tržišta, Europe bez unutarnjih granica i slobodnog kretanja ljudi i rada, u suprotnosti s mnogim njenim, takoreći, "instinktima" koji se tiču nacionalne suverenosti, nacionalnog identiteta, ograničenja mobilnosti, posebno iz zemalja izvan Europe. Ove kontradikcije stvaraju "Europsku tvrđavu" jer još uvijek nemamo supranacionalne politike kojima bismo regulirali migracije. Ako se granice unutar EU ukidaju, što jest slučaj, preostaje nam pitanje suverenosti i kontrole i uloge europske periferije, jer nove države članice moraju prihvatiti europske imigracijske politike čak i ako im, zbog specifičnosti i različitosti njihovih vlastitih situacija, to nije u interesu. Postoji, dakle, snažna napetost između nacionalne države i europskog kolektiva.

Koje su posljedice navedenog? Želimo slobodno kretanje radne snage, no to kretanje moramo regulirati. Neke su zapadnoeuropske zemlje tako u vrijeme primanja "desetorice" u Europu stavile ograničenja na migracije, idući time izravno protiv jednog od stupova Unije, a to je slobodno kretanje! Isto će se dogoditi kada Rumunjska uđe u Uniju. Naravno, to ide potpuno protiv ideologije Europe. Što se tiče zemalja koje će se kasnije možda pridružiti Uniji – dakle Hrvatske i, u konačnici, Turske - postoje razlike. U slučaju Turske, radi se o problematici ljudskih prava te o tome na koji će način EU apsorbirati najveću i, u smislu per capita, najsiromašnju članicu s ogromnim tržištem rada. Ona je veća od Njemačke i s gospodarskog stajališta pitanja radnih migracija u njenu su slučaju ključna. Tako da ulazak Turske u EU izaziva svojevrsnu napetost, jer je ona golemo tržište koje će postaviti izazove pred ideologiju slobodnog kretanja rada. Pitanje vezano uz Hrvatsku ne tiče se toliko slobodnog kretanja rada, jer je ona razmjerno maleno tržište, već više obaveza i prakse ljudskih prava. Niti u jednoj od zemalja pitanje izbjeglica i azila nije ključno.

LEVIJATAN: *Znam da je u Hrvatskoj prvi zahtjev za azil odobren tek prošle godine, te se ovo pitanje dugo nije smatralo važnim u javnosti. Čak*

i mali broj onih koji u Hrvatskoj traže azil izazvao je negativne reakcije lokalnog stanovništva. Moglo bi se očekivati da će s povećanjem broja tražitelja zahtjeva ova reakcija postati jača...

Roger Zetter: Pretpostavljam da bi to moglo biti povezano s povišću i događajima iz 90-ih, prisilnim migracijama između zemalja bivše Jugoslavije, te načinom na koji se novonastale zemlje - posebno Srbija, BiH i Hrvatska - nose s procesom rekonstrukcije i integracije izbjeglica. No, donekle ste u pravu. Čak i zahtjevi izvana, makar i malobrojni, otvaraju važna pitanja i stvaraju neprijateljsko ozračje u Hrvatskoj, ali tako je i u Britaniji. Brojevi su veći, iako vjerojatno proporcionalno, a neprijateljstvo je možda i jače. Samo, mi s tim problemom živimo duže, postoje načini nošenja s tim politički osjetljivim pitanjima koje smo razvili na razini nacije i zajednice. Veće je pitanje kontrola mješovitih tokova migracija u globaliziranom svijetu.